

زخم تولید فقط از جنگ نبود

فعالان صنایع تبدیلی کشاورزی در میزگرد شهرآرا: کمبود نقدینگی، بی‌ثباتی تصمیمات و موانع صادراتی، بیش از جنگ به تولید آسیب زد

عبدن جواد هاشمی شهرآرا

امکان پیگیری و انتقال مسائل را دارد تا تأمین مالی. **بابایی**، یکی از مشکلات اصلی کشور، تمرکز منابع و تصمیم‌گیری در تهران و توزیع راننی امکانات است. بسیاری از تولیدکنندگان شهرستانی مجبورند برای دریافت منابع، سهمیه باتسهیلات در تهران حضور داشته باشند و این روند باعث می‌شود که بخشی از امکانات به شکل ناعادلانه توزیع شود.

هاشتی، دقیقاً موضوع دیگری که می‌خواستم بر آن تأکید کنم، ضرورت واگذاری اختیارات بیشتر به استان‌هایی مانند خراسان رضوی است. اقتصاد استان عمدتاً بر پایه بخش خصوصی شکل گرفته و همین مسئله باعث شده این استان در حوزه صادرات، عملکرد موفق‌تری نسبت به بسیاری از استان‌های کشور داشته باشد. پیشنهاد ما این است که بخشی از اختیارات وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های مرتبط، به‌صورت پایلوت به استان واگذار شود تا تصمیم‌گیری‌های اجرایی و روزمره در خود استان انجام شود. تجربه برخی تصمیمات اخیر هم نشان داده که هر جا اختیارات بیشتری به استان‌ها داده شده، روند تنظیم بازار و تأمین کالا موفق‌تر بوده است.

آن‌طور که می‌گویید صادرات برای بسیاری از واحدهای صنایع تبدیلی نه یک مزیت، بلکه شرط ادامه فعالیت است. با این حال، تجارت‌از مشکلاتانی مانند رفع تعهد ارزی، اختلاف نرخ ارز، دشواری انتقال پول، تغییر مقررات صادراتی و از دست رفتن بازارهای هدف گلابیه دارند. شما با این چالش‌ها چه برخوردی داشته‌اید؟

هاشتی، در حوزه صادرات، یکی از مهم‌ترین مشکلات ما رفع تعهد ارزی است. اصل رفع تعهد را زیر سؤال نمی‌بریم، بلکه مشکل ما شیوه اجرای آن است. در مقاطعی، بانک مرکزی ارز صادراتی را با نرخ نزدیک به بازار آزاد خریداری می‌کرد و اختلاف قیمت بسیار محدود بود، اما امروز دوباره فاصله نرخ‌ها به حدود ۲۰ تا ۳۰ هزار تومان رسیده است. این یعنی صادرکننده عملاً باید کالای خود را از زن بفرشود تا بتواند رفع تعهد انجام دهد. در چنین شرایطی صادرات برای تولیدکننده صرفه اقتصادی خود را از دست می‌دهد. **بابایی**، حتی پیش از جنگ هم مشکلات بانکی وجود داشت. مادر امارات حساب شرکتی داشتیم و برای انجام یک فرایند بانکی فقط از داخل ایران ایمیلی ارسال شد که در کمتر از ۴۸ ساعت حساب مسدود شد. صرفاً به دلیل اینکه آی‌پی ایران شناسایی شده بود. در چنین شرایطی چطور می‌توان انتظار داشت صادرکننده، مسیر بانکی رسمی برای انتقال ارز داشته باشد؟

اسدی، درخواست ما این است که دولت شرایط فعلی را به عنوان «فورس ماژور» برای صنعت در نظر بگیرد و در موضوع رفع تعهد ارزی و تسهیلات بانکی سخت‌گیری‌ها را کاهش دهد. امروز ۷۰ تا ۸۰ درصد بخش خصوصی بدهکار است و حتی وقتی تسهیلات هم تصویب می‌شود، در تهران از سوی دیگر، صادرکننده برای انتقال پول مجبور است چندین بار کارمزد پرداخت کند. یک بار به صرافی، یک بار برای اظهارنامه و یک بار هم از محل اختلاف نرخ ارز سامانه‌ها متضرر می‌شود. با این شرایط طبیعی است که انگیزه صادرات کاهش پیدا کند. واقعاً کسی که امروز در این شرایط تولید و صادرات انجام می‌دهد، قهرمان است، چون ادامه دادن در این فضا کار بسیار سختی شده است.

بابایی، در موضوع واردات یا رفع تعهد ارزی هم همین وضعیت وجود دارد. تولیدکننده مجبور است هزینه‌های اضافی پرداخت کند یا برای انجام امور ساده، مسیرهای پیچیده‌ای را طی کند. حتی در روزهای اخیر برخی بانک‌ها اعلام کرده‌اند که امکان تحویل ارز در شعب مشهد وجود ندارد و تولیدکننده باید ارز را به تهران منتقل کند. این مسئله علاوه بر هزینه، ریسک امنیتی هم ایجاد می‌کند. **هاشتی**، مادر کشوری فعالیت می‌کنیم که تحت تحریم‌های بانکی قرار دارد، نه امکان گشایش آل‌سی‌دی داریم و نه امکان انتقال رسمی پول از طریق سیستم بانکی. صادرکننده ناچار است از طریق صرافی‌ها کار کند. اما در عین حال از او خواسته می‌شود منشأ ارز خود را اعلام کند. نتیجه این شرایط، شکل‌گیری هزینه‌های اضافی و حتی برخی رویه‌های غیرشفاف است.

نبود تجارت ترجیحی با کشورهای همسایه و افزایش تعرفه واردات محصولات ایرانی، مزیت صادراتی صنایع تبدیلی را کاهش داده است. در حالی که مواد اولیه از کشور خارج می‌شود، ارزش افزوده نهایی نصب رقبای منطقه‌ای می‌شود. بی‌ثباتی در سیاست‌های صادراتی، عامل تضعیف بازارهای خارجی است که تبعات این تصمیمات در نهایت به تولیدکنندگان و کشاورزان بازمی‌گردد.

اسدی، قیمت مواد اولیه، قوطی، پلاستیک و کارتن چندبرابر شده و واحدهای تولیدی، دیگر توان تأمین سرمایه لازم را ندارند. قیمت تمام‌شده تولید نسبت به سال گذشته حدود ۲۰۵ تا ۳ برابر شده اما توان مالی کارخانه‌ها افزایش پیدا نکرده است. به همین دلیل بعید می‌دانم بسیاری از واحدها بتوانند حتی نصف ظرفیت سال گذشته فعالیت کنند. دولت باید برای تأمین سرمایه در گردش صنایع تبدیلی تدبیر جدی ببندد. **بابایی**، به نظر من هم ممنوعیت اولیه صادرات محصولات غذایی تصمیم اشتباهی نبود، چون در روزهای ابتدایی، نگرانی جدی برای تأمین بازار داخلی وجود داشت و مردم نیز برای خرید کنسرو و کالاهای ماندگار هجوم آورده بودند.

البته این ممنوعیت‌ها می‌توانست زودتر اصلاح شود. برای مثال، ممنوعیت صادرات رب زودتر برطرف شد اما درباره کنسرو و کمپوت این روند طولانی‌تر بود. با این حال، ریشه اصلی این تصمیمات را باید در نبود اطلاعات دقیق دانست. دستگاه‌های تصمیم‌گیر آمار شفافی از موجودی انبارها، سطح زیرکشت و میزان ذخایر ندارند و اگر اطلاعات دقیق‌تری وجود داشت، شاید تصمیمات متفاوتی گرفته می‌شد. امروز موضوع ممنوعیت صادرات تا حد زیادی حل شده و مسئله اصلی صنایع تبدیلی، سرمایه در گردش است.

در غیر این صورت بخش زیادی از ظرفیت تولید کشور از دست خواهد رفت.

رضایی، حدود سه ماه قبل از ما خواسته شد برآوردی از نیاز صنایع مرتبط با سفره مردم، مثل لبنیات، خوراک دام و صنایع غذایی، برای تأمین سرمایه در گردش ارائه کنیم. ما در استان اعلام کردیم که این واحدها حدود ۱۹ همت سرمایه در گردش نیاز دارند تا بتوانند افزایش هزینه‌ها و رشد قیمت دلار را تحمل کنند و مواد اولیه مورد نیازشان را تأمین کنند. اما در نهایت ۳۰ میلیارد تومان تخصیص داده شده بسیار ناچیز بود و عملاً پاسخگوی نیاز واحدها نبود. **اسدی**، صنایع تبدیلی به دلیل فصلی بودن تأمین مواد اولیه، نیاز بیشتری به سرمایه در گردش دارند. واحدها باید در مدت کوتاهی مواد اولیه مورد نیاز کل سال را خریداری کنند، در حالی که بازگشت سرمایه در این صنعت برخلاف بسیاری از صنایع دیگر ممکن است نزدیک به یک سال زمان ببرد. به همین دلیل تأمین نقدینگی و سرمایه در گردش برای ادامه فعالیت این واحدها اهمیت ویژه‌ای دارد.

رضایی، تمرکز اختیارات در تهران باعث شده استان‌ها نتوانند متناسب با شرایط خود تصمیم‌گیری کنند و واگذاری بخشی از اختیارات به استان‌ها می‌تواند تصمیم‌گیری‌ها را سریع‌تر و مؤثرتر کند. بسیاری از مسائل قابل پیش‌بینی است اما معمولاً پس از بروز بحران برای حل آن‌ها اقدام می‌شود. در آستانه فصل برداشت برخی محصولات مورد نیاز صنایع تبدیلی، هنوز برای تأمین برخی نهاده‌ها و مواد اولیه مانند شکر برنامه‌ریزی دقیقی نشده است. از سوی دیگر، کنترل قیمت‌ها در شرایط افزایش هزینه‌ها بر کشاورزان و تولیدکنندگان فشار وارد کرده است. در حال حاضر مهم‌ترین مسئله واحدهای تولیدی تأمین نقدینگی است و جهاد کشاورزی بیشتر

بر می‌کنند. وقتی تعهدات صادرکننده انجام نشود، اعتبارش در بازار خارجی آسیب می‌بیند و بازگشت دوباره به بازار بسیار دشوار می‌شود.

اگر صادرات حذف شود، در بسیاری از بخش‌ها اصلاً نیازی به این حجم تولید وجود ندارد. نمونه روشن آن زعفران و پسته است. تولید کشور بیش از مصرف داخلی است و این محصولات اساساً برای صادرات تولید می‌شوند. در صنایع تبدیلی هم شرایط مشابهی وجود دارد، هر چند چون قیمت برخی محصولات ارزان‌تر است، آثار آن کمتر به چشم می‌آید. اما واقعیت این است که وقتی محصول وارد بازار داخلی می‌شود و حتی ۳۰ درصد افت قیمت پیدا می‌کند، کشاورز آسیب سنگینی می‌بیند.

هاشتی، بر اساس آمار ۱۰ ماهه سال ۱۴۰۴، صادرات صنایع تبدیلی کشور حدود ۷۲۳ میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل حدود ۲ درصد کاهش داشته است. سهم استان از این میزان حدود ۱۰۹ میلیون دلار بوده که نسبت به سال قبل حدود یک درصد کاهش را نشان می‌دهد. در مجموع، حدود ۱۵ صادرات صنایع تبدیلی کشور مربوط به استان است. مهم‌ترین بازارهای صادراتی استان نیز افغانستان، ازبکستان، پاکستان، عراق، ترکمنستان، تاجیکستان، امارات، قزاقستان و ترکیه هستند. در شرایط فعلی، مهم‌ترین رویکرد ما حفظ وضع موجود است.

چهار فصل بودن، یکی از بازیگران مهم صنایع غذایی منطقه محسوب می‌شود و بسیاری از تولیدات ما اساساً با رویکرد صادراتی انجام می‌شود.

و کنسرو نقش محوری در تولید و صادرات دارد. از طرفی، بسیاری معتقدند زنجیره‌ای از تولید، فراوری، بسته‌بندی و صادرات در استان شکل گرفته که آن را از بسیاری استان‌های دیگر متمایز کرده است. ابتدا بفرمایید مهم‌ترین ظرفیت‌ها و مزیت‌های استان در حوزه صنایع تبدیلی چیست و امروز این بخش چه جایگاهی در اقتصاد استان و کشور دارد؟

اسدی، اقلیم کشور ما جزو معدود اقلیم‌هایی است که چهار فصل را هم زمان دارد و برداشت محصولات کشاورزی در طول سال متوقف نمی‌شود. این ظرفیت، پشتوانه مهمی برای صنعت و تأمین نیاز تازه‌خوری مردم است. طی سال‌های گذشته نیز واحدهای قدرتمندی در کشور ایجاد شده‌اند و امروز توان تولید انواع کمپوت، کنسرو و مربا در ایران حدود سه برابر مصرف داخلی است و بخشی از این تولیدات صادر می‌شود. در حال حاضر حدود ۷۰ واحد صنایع تبدیلی در استان فعال هستند که زیرمجموعه جهاد کشاورزی و صمت محسوب می‌شوند، اما سال گذشته حدود ۱۲ واحد به دلیل نداشتن نقدینگی، حتی فعالیت خود را آغاز نکردند. اسماعل هم اگر دولت برای سرمایه در گردش فکری نکند، احتمال دارد تعداد بیشتری از واحدها از مدار تولید خارج شوند.

هاشتی، البته ظرفیت واحدهای صنایع تبدیلی خراسان رضوی با بسیاری از استان‌های دیگر قابل مقایسه نیست. گاهی یک واحد تولیدی در خراسان به اندازه چند کارخانه در استان‌های دیگر تولید دارد. در واقع در خراسان یک خوشه صنعتی کامل شکل گرفته، از تولید ماشین‌آلات و تجهیزات کشاورزی گرفته تا فراوری، بسته‌بندی، فروش و صادرات.

متأسفانه این ظرفیت در سال‌هایی که موضوع خوشه‌های صنعتی مطرح بود، آن‌طور که باید دیده نشد. در حالی که بخش بزرگی از صنایع تبدیلی کشور به‌نوعی به صنعتگران خراسانی وابسته است. بسیاری از برندهای شناخته‌شده‌ای که مردم در فروشگاه‌ها می‌بینند، در واقع تولیدشان در کارخانه‌های مشهد انجام می‌شود و فقط با برند شرکت‌های دیگر عرضه می‌شوند. حتی بسیاری از تولیدکنندگان خراسانی در استان‌های دیگر هم واحد تولیدی دارند.

رضایی، رب تولیدی خراسان رضوی از نظر کیفیت و طعم، جایگاه بسیار خوبی دارد و حتی بخشی از رب تولیدشده در استان‌های دیگر، با رب خراسان ترکیب می‌شود تا کیفیت محصول نهایی بهتر شود. سال گذشته حدود ۵۳۳ هزار تن تولید گوجه‌فرنگی در استان داشتم که حدود ۲۰۳ هزار تن آن وارد کارخانه‌های رب شد. با این حال، حتی این میزان هم پاسخگوی تمام ظرفیت واحدهای موجود نیست.

آیا صدور مجوزهای متعدد باعث نشده است ظرفیت کارخانه‌های بیش از توان تأمین مواد اولیه باشد؟

هاشتی، به نظر من زمانی که این مجوزها صادر می‌شد، تصمیم اشتباهی نبود، چون در آن دوره بخش بزرگی از گوجه‌فرنگی کشور به خراسان صادر می‌شد. در دهه ۶۰ و ۷۰، گوجه‌فرنگی استان‌های مختلف برای فراوری به مشهد می‌آمد، چون بسیاری از مناطق دیگر هنوز کارخانه نداشتند.

اما امروز تقریباً در همه استان‌ها کارخانه رب ایجاد شده و طبیعی است که مواد اولیه در همان مناطق مصرف شود. همین مسئله باعث شده بخشی از ظرفیت خالی کارخانه‌های خراسان به استان‌های دیگر منتقل شود یا تولیدکنندگان خراسانی در استان‌های دیگر سرمایه‌گذاری کنند.

با این حال، همچنان استان قطب اصلی بسته‌بندی و بخشی از صنایع تبدیلی کشور محسوب می‌شود.

در هفته‌های پس از جنگ، صنایع غذایی و تبدیلی با تصمیماتی مانند محدودیت و ممنوعیت صادرات مواجه شدند. ارزیابی شما از اثرات تصمیمات اتخاذشده در آن مقطع چیست و امروز مهم‌ترین چالش پیش روی صنایع تبدیلی را چه می‌دانید؟

هاشتی، بیش از ۹۰ درصد تولیدات مجموعه‌ای که در آن حضور دارم، صادر می‌شود. اصولاً بخش زیادی از صنایع غذایی و تبدیلی کشور بر پایه صادرات شکل گرفته است. ایران به دلیل شرایط اقلیمی، تنوع تولیدات کشاورزی و

ملیحه فلاح / محسن موسوی‌زاده

جنگ و تبعات آن، اگرچه نگرانی‌هایی برای تأمین کالاهای اساسی و امنیت غذایی کشور ایجاد کرد، اما فعالان صنایع تبدیلی معتقدند که مشکلات این بخش بسیار عمیق‌تر و قدیمی‌تر از یک بحران چند هفته‌ای است. آن‌ها می‌گویند آنچه امروز تولید و صادرات را تحت فشار قرار داده، نه صرفاً آثار جنگ، بلکه مجموعه‌ای از سیاست‌های ناپایدار، تصمیمات

ناگهانی، کمبود سرمایه در گردش، دشواری‌های رفع تعهد ارزی، محدودیت‌های بانکی و تمرکز تصمیم‌گیری در پایتخت است؛ مسائلی که سال‌هاست تولیدکنندگان با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند و در دوره جنگ فقط پررنگ‌تر شده‌اند.

درحالی‌که صنایع تبدیلی کشور در روزهای بحرانی نیز توان تأمین بازار داخلی را حفظ کردند و کمبودی در بسیاری از محصولات غذایی ایجاد نشد، تولیدکنندگان معتقدند برخی تصمیمات داخلی بیش از خود جنگ به این صنعت آسیب زده است. ممنوعیت‌های ناگهانی صادرات، از دست‌رفتن بازارهای خارجی، افزایش چندبرابری هزینه‌های تولید، سخت‌تر شدن تأمین مواد اولیه و کاهش دسترسی به نقدینگی از جمله چالش‌هایی است که به گفته فعالان این حوزه، آینده تولید را با ابهام روبه‌رو کرده است.

استان به عنوان یکی از قطب‌های اصلی صنایع تبدیلی کشور و معین صنعت رب، کمپوت و کنسرو ایران، جایگاهی ویژه در این بخش دارد. سهم درخورد توجه استان در تولید، فراوری، بسته‌بندی و صادرات محصولات غذایی، حضور ده‌ها واحد بزرگ صنعتی و نقش‌آفرینی بخش خصوصی در بازارهای داخلی و خارجی باعث شده است، بسیاری از تحولات این صنعت ابتدا در خراسان رضوی خود را نشان دهد. از همین رو «شهرآرا» در میزگردی با حضور نمایندگان بخش خصوصی و مدیران اجرایی، به بررسی وضعیت صنایع تبدیلی در دوره پساجنگ، چالش‌های پیش روی تولید و صادرات و راهکارهای عبور از شرایط فعلی پرداخته است.

در این میزگرد حسین اسدی رئیس هیئت‌مدیره انجمن صنایع تبدیلی خراسان رضوی، شاهین بابایی نایب‌رئیس انجمن صنایع تبدیلی استان، جواد هاشمی بازرس انجمن صنایع تبدیلی استان، مجید رضایی مدیر صنایع تبدیلی ثبوتی هاشمی رئیس اداره بازرگانی خارجی اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان، حضور داشتند.

سیدسهریب ثبوتی هاشمی
رئیس اداره بازرگانی خارجی صنعت، معدن و تجارت استان، تقویت کریدور شرق در دستورکار قرار گرفت، به‌ویژه بعد از مشکلاتی که در مسیرهای جنوبی پس از جنگ ایجاد شد. در حوزه حمل‌ونقل ریلی و جاده‌ای نیز جلسات و پیگیری‌هایی انجام شده تا بتوانیم سهم صادرات استان را حفظ کنیم

مجید رضایی فریمانی
مدیر صنایع تبدیلی و غذایی سازمان جهاد کشاورزی استان، از جهاد کشاورزی استان خواسته شد برآوردی از نیاز صنایع مرتبط با سفره مردم، ارائه کند. ما نیاز استان را ۱۹ همت اعلام کردیم، اما در نهایت ۳۰ میلیارد تومان تخصیص داده شد که بسیار ناچیز بود و عملاً پاسخگوی نیاز واحدها نبود

جواد هاشمی
بازرس انجمن صنایع تبدیلی خراسان رضوی، در کشوری فعالیت می‌کنیم که تحت تحریم‌های بانکی قرار دارد، صادرکننده ناچار است از طریق صرافی‌ها کار کند، اما در عین حال از او خواسته می‌شود منشأ ارز خود را اعلام کند. نتیجه این شرایط، شکل‌گیری هزینه‌های اضافی و حتی برخی رویه‌های غیرشفاف است

شاهین بابایی
نایب‌رئیس انجمن صنایع تبدیلی خراسان رضوی، در کنار موضوع تورم، هزینه‌های جنگ، مشکلات برق و سیاست‌های انقباضی بانک‌ها نیز فشار مضاعفی ایجاد کرده است. اکنون مواد اولیه و کالا در بازار وجود دارد و کمبودی دیده نمی‌شود، اما همه چیز به شدت گران شده و فروشندگان نیز فقط نقدی کار می‌کنند

حسین اسدی
رئیس هیئت‌مدیره انجمن صنایع تبدیلی خراسان رضوی، قیمت مواد اولیه، چندبرابر شده و واحدها توان تأمین سرمایه لازم را ندارند. هزینه تمام‌شده نسبت به سال گذشته حدود ۵ تا ۳ برابر شده اما توان مالی ما افزایش پیدا نکرده است. بعید است بسیاری از واحدها بتوانند حتی نصف ظرفیت سال گذشته فعالیت کنند

مشخصاً از آقای هاشمی سؤال داریم که در راستای حفظ شرایط موجود توسط وزارت صمت و سازمان صمت به عنوان متولی در استان، چه اقداماتی انجام شده است؟

هاشتی، سال گذشته با همکاری انجمن صنایع تبدیلی، میز توسعه صادرات این صنعت برگزار شد و مسائل و مشکلات حوزه صادرات به سازمان توسعه تجارت منتقل شد. یک اقداماتی که در استان انجام شد، موضوع ثبت سفارش بدون انتقال ارز و همچنین واردات در قبال صادرات بود که به تأمین مواد اولیه تولید کمک کرد. تصویب نامه هیئت وزیران در این زمینه نیز تا پایان شهریور ۱۴۰۵ تمدید شده و واحدها می‌توانند از این ظرفیت استفاده کنند. در کنار این موارد، تقویت کریدور شرق در دستورکار قرار گرفت، به‌ویژه بعد از مشکلاتی که در مسیرهای جنوبی پس از جنگ ایجاد شد. در حوزه حمل‌ونقل ریلی و جاده‌ای نیز جلسات و پیگیری‌هایی انجام شده تا بتوانیم سهم صادرات استان را حفظ کنیم. بخشی از اقدامات هم در سطح استان و با استفاده از اختیارات تفویض شده به استاندار انجام شد. از جمله در حوزه کالاهای اساسی که برخی فرایندها در استان تسهیل شد و بخشی از بروکراسی‌های وزارتخانه‌ای کاهش پیدا کرد.

تقریباً همه فعالان این صنعت از کمبود سرمایه در گردش به عنوان مهم‌ترین دغدغه فعلی نام می‌برند. در شرایطی که قیمت مواد اولیه، بسته‌بندی، انرژی و هزینه‌های تولید افزایش یافته، واحدهای صنایع تبدیلی برای تأمین نقدینگی مورد نیاز خود با چه مشکلاتی روبه‌رو هستند و چه حمایت‌هایی می‌تواند مانع کاهش ظرفیت تولید یا توقف فعالیت برخی واحدها شود؟